

Zimándi István : Péterfy Jenő és baráti köre.
Bp. 1960. Akadémiai K. 101 I. 1 t. (Irodalom-
történeti Füzetek 30.)

Péterfyvel foglalkozni a századvég leg-
szébb s legnehezebb studiumai közé tarto-
zik, s egyben a legszükségesebb és leghaszno-
sabbak közé is. Nemcsak, s nem is elsősorban
munkáinak vitathatatlan önértéke, személyi-
ségének félszázad múltán is elevenen ható
varázsa miatt, hanem a művében és sorsában
pregnansan jelentkező kérdések miatt. Aki
ezekre felel, felel az egyetemes polgári gondol-
kodás és művelődés magyar változatának jó-
néhány alapkérdésére is.

Zimándi István több mint húsz eszten-
deje él e végletessége ellenére is oly jellegzetes
egyéniség és sors ihlető varázsában s bonto-
gatja kegyetlenül összekuszált szálait. Diák-
évei, az Eötvös-kollégiumban tanárként el-
töltött esztendei s a tragikus kifejtés rajza
után most azokat a férfiakat, családokat
mutatja be, akikhez szíves jóviszony vagy
éppen meghitt barátság fűzte hősét. A Buda-
pesti Szemle köréből, Gyulai fiatalabb dolgo-
zótársai közül kerültek ezek ki javarészt.

Magával az öregedő Gyulaival nyitja meg
a sort a tanulmány, majd pedig rendre követ-
keznek a Gyulai-utód Beöthy Zsolt, a törté-
nész Gyula Dávid, az esszéíró Riedl Frigyes,
a romanista Haraszti Gyula, a pozitívizmus
magyar úttörője: a germanista Heinrich Gusztáv,
az orientalista Goldziher Ignác, a szó
szép eredeti értelmében vett műkedvelő Lederer Béla, a nyelvész Szilasi Mór, a nevelés-
tan elméleti művelője Kármán Mór, a sokat
olvasó tanártárs: Mika Sándor.

Barátnak ugyan ezek közül ez utóbbi
kettőt, abban a bensőséges értelemben,
ahogy azt Péterfy értette, aligha lehet szá-
mítani, inkább csak jó ismerősnek; még
kevésbé Beöthyt és Heinrichet. Nem is ilyen-
ként tekinti őket Zimándi sem; portréjuk és
pályaképük vázlatával háttérrel kíván bizto-
sítani, hogy ebből a különbségek révén, majd
annál élesebben emelkedjék ki Péterfy élet-
útjának, arcképének rajza.

E szándék magyarázza, hogy a portré-
koszorú nem mindig az irodalomtörténet
ridegen tárgyilagos fényforrásából nyeri meg-
világítását, hanem mintegy a hősből kiáradó
belső ragyogásból; az egyes alakoknak első-
sorban tehát azokra a vonásaikra esik a
rokonszenv kiemelő fénypásmájja, vagy az
ellenérzés tompító árnyéklata, amelyek az
azonosság vagy az ellentét kontrasztjátéká-
val hathatósan segítik e bonyolult egyéniség
képének minél élesebb s egyben minél árnyal-
tabb fölvetését. Így aztán szükségszerűen
bizonyos vázlatosság, mozaikszerűség és töre-
dékeség állott elő az egyes rajzokban, az
egyed-egy alakok ábrázolásában éppen úgy, mint
a rajzok egymáshoz való függesztésében is.

Nem hiba vagy hiányként említjük a tanul-
mány e tulajdonságát; egy Péterfy-tanul-
mánynak, természetesen, nem lehet igénye és
feladata, hogy például Heinrich vagy Beöthy
egyéniségéről és munkásságáról adjon minden
oldalról megvilágított képet. E miniatűr
portrék, portrévázlatok értéke attól függ,
betöltik-e nekik szánt, főnt említett szerepet.
S azt el kell ismernünk, hogy Zimándi Péterfy
sorsa iránti igen mély fogékonysággal válo-
gatott pályatársainak ama jellemvonásaiból,
melyek összeköthették és elválaszthatták
őket a tragikus lelkű baráttól.

E vonások értelmezésével, származtatá-
sával azonban adós maradt. S így adós ma-
radt a felelettel arra a döntő kérdésre is,
miért éppen ezek a férfiak lettek barátai,
s miért zárult reá ennyi jeles elme, ennyi hű
szív, ennyi igaz férfi barátsága ellenére halá-
los szorítással a magány. Bizonyosan szándé-
kosan maradt adós e kérdésekre; az alapjá-
ban világnézeti, társadalmi, történeti értelmű
feleletet, magyarázatot nyilván készülő
monográfiájában, monográfiája egészével kí-
vánja majd megadni. S alighanem ezért he-
lyezte a baráti kapcsolatokat, a portrék jel-
lemző vonásaiból a hangsúlyt most inkább
még a szorosabban vett „emberiekre”, a
magánéletiekre.

Am éppen ezért, ez indokolt töredékesség,
mozaikszerűség, vázlatosság s egyoldalúság
következtében jobb lett volna a monográfia-
„részletek” műfaji megjelölés helyett a
munkát inkább az „adalékok” vagy „vázlatok
egy készülő monográfiához”-féle jelzéssel el-
látni. Mint korábbi tanulmányai (egyedüli
komolyan számbavehető munkák a Péterfy-
filológia területén), e dolgozata is bőséges,
megbízható és értékes adatanyagot tár elénk,
de a végső megoldást még nem sugallja elég
határozottan és egyértelműen s ezt egy le-
zárt, befejezett monográfia-részlettől meg-
követelhetjük. Mindenesetre, ha a világnézeti,
társadalmi, történeti kérdésekben is ugyan-
arról a mély megértésről, érzékenységről tesz
tanúságot Zimándi, mint a lélektaniakban,
hamarosan egy nagyon is hiányzó, s szépen
megírt monográfiával gazdagodik a század-
véget tárgyoló irodalomtörténet.

Németh G. Béla

**Geréb László : Munkáselet és munkásmozga-
lom a magyar irodalomban. 1867—1872.**
Bibliográfia és dokumentum gyűjtemény.
Bp. 1959. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár.
96 I. 8 t.

Geréb László munkája szoros kapcsolat-
ban van az 1951-ben megjelent *A Párisi
Kommün az egykorú magyar irodalomban*
című kiadványával. Pontosabban még abban